

В. О. ЗАРОСИЛО

<https://orcid.org/0000-0001-6935-5449>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 18–23

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-18-23>

Розглянуто питання наявності механізму адміністративно-правового регулювання у сфері застосування пробації в Україні та його особливостей. Оскільки в кожній галузі права існує механізм правового регулювання, то за мету дослідження було поставлене питання про наявність механізму адміністративно-правового регулювання у процесі застосування пробації. Проаналізовано та розглянуто питання щодо складових механізму адміністративно-правового регулювання. Доведено, що ці складові притаманні і сфері застосування пробації.

Будь-який процес у правовому полі має свій механізм правового регулювання. При цьому, слід зазначити, що навіть регулювання окремих категорій, які регулюються такими галузями права як цивільне право, кримінальне право, кримінально-виконавче право та іншими галузями не виключає застосування адміністративного регулювання. Таким чином, можемо говорити про наявність механізму адміністративно-правового регулювання в системі пробації, яка створюється в Україні. Розглядаючи механізм адміністративно-правового регулювання процесу пробації слід зазначити, що він має свої відмінності, які не притаманні іншим механізмам адміністративно-правового регулювання.

Інтеграція в європейський простір та утвердження в українському суспільстві основних прав і свобод людини і громадянина зумовили необхідність нових пошуків виконання покарань. Одним з таких напрямів є застосування пробації.

Система пробації була запроваджена в Україні у 2017 р. і зараз тільки розвивається, тому вивчення складових механізму адміністративно-правового регулювання є необхідним як для осіб, які теоретично працюють над застосуванням пробації так і для практиків.

Отже, проаналізуємо механізм адміністративно-правового регулювання категорії пробації в Україні, особливості у визначенні його проблем, які існують у питаннях запровадження пробації та окреслення напрямів удосконалення даного процесу. Крім того, планується порівняння функціонування механізму адміністративно-правового регулювання пробації з іншими видами функціонування механізмів адміністративно-правового регулювання.

Питання функціонування механізму адміністративно-правового регулювання в системі пробації практично не розглядалося, адже пробація тільки введена в Україні. Про пробацію можна говорити в цілому як про процес у кримінально-виконавчому праві, який висвітлювався рядом вчених [1–3]. Досить детально питання пробації досліджено у монографії О. І. Богатирьової [4], але всі вчені розглядали тільки кримінально-виконавчий аспект застосування пробації, а не її адміністративні та організаційні питання. Водночас, необхідно розглянути питання виокремлення механізму адміністративно-правового регулювання, яке в юридичній науці також є дискусійним. Окремі дослідження не розглядають механізм адміністративно-правового регулювання, автори вважають, що головним в системі застосування права є його зв'язок з усіма внутрішніми механізмами, але механізму адміністративно-правового регулювання не існує [5]. Разом з тим поняття “механізм правового регулювання” розглядалося багатьма вченими. Так, О. Д. Терещук пропонує внести до цього списку таких вчених, як О. Андрійко, Ю. Битяка, С. Константинова, Т. Коломоєць, А. Крупника, Т. Крушельницьку, С. Кушніра, Ю. Кривицького, А. Малька, М. Матузова, О. Скакун, Т. Тарахонича, В. Хропанюка та ін. [6].

Усі вчені розглядають механізм адміністративно-правового регулювання по різному, але найбільш впорядкованим є визначення Т. О. Коломоєць, яка виокремила в механізмі адміністративно-правового регулювання дві головні складові. Разом з тим в літературі не існує публікацій, де б розглядалися питання механізму адміністративно-правового регулювання в системі пробації.

Пробація — це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону, до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [7]. Таким чином, пробація включає в себе як правові, так і виховні заходи, тобто мають бути організаційні питання, які повинні об'єднувати цю діяльність.

Крім того необхідно виділити об'єкти пробації, суб'єкти, які здійснюють пробацію, та основи їх взаємодії.

Механізм адміністративно-правового регулювання, за твердженням Т. О. Коломоєць, включає в себе органічні та функціональні елементи. До органічних складових механізму адміністративно-правового регулювання запропоновано віднести норми права, акти реалізації відповідних норм та норми адміністративно-процесуальних відносин, до функціональних — юридичні факти, правосвідомість, законність, акти тлумачення норм права та

акти застосування норм права [8]. Існує також точка зору, що органічні складові можна вважати основними, а функціональні — додатковими [9].

Таким чином в кожній правовій дії в кожному провадженні повинні бути норми права акти реалізації цих норм та норми адміністративно-процесуальних відносин. Якщо спростити, то норма права сама по собі не застосовується, вона застосовується шляхом використання процесуальних норм і результатом її застосування є відповідний нормативний акт. Тобто якщо немає однієї зі складових механізму адміністративно-правового регулювання то норма права є незастосованою і, відповідно, немає правовідносин.

Наприклад, якщо взяти виконавче провадження, то воно в цілому побудоване на дії механізму адміністративно-правового регулювання, адже всі дії державних та приватних виконавців регулюються адміністративним правом. Спільними для виконавчого провадження та провадження у сфері пробації є те, що вони застосовуються тільки після рішення суду, тобто коли нормативний акт є підставою для здійснення провадження.

У процесі пробації за нормами кримінально-виконавчого права, об'єкти, які підлягають пробації, визначаються відповідними органами виправних установ чи виховних установ або судом. Застосування даних норм можливе тільки у процесі прийняття рішень, тобто керівництво виправних установ приймає рішення про застосування до того чи іншого засудженого пробації і направляють відповідні документи до суду. Суд самостійно також може прийняти рішення про застосування пробації і дана норма застосовується до засудженого. Проте прийняття рішення судом повинно бути відображено у відповідному нормативному акті — рішенні суду. Якщо такого рішення немає, то пробація не застосовується.

Можна заперечувати щодо того, що в даному випадку діє не механізм адміністративно-правового регулювання, а механізм правового регулювання, оснований на нормах кримінально-виконавчого права. З цим запереченням можна погодитися, але є ряд моментів, які передбачають організаційні питання, що не прописані у кримінально-виконавчому праві, але які існують тільки в системі адміністративного права.

Щодо функціонування механізму адміністративно-правового регулювання і застосування додаткових або його функціональних складових, то ми чітко бачимо, що в більшості випадків застосовуються норми адміністративного права.

Визначення юридичних фактів, тобто прийняття рішень щодо застосування тих чи інших правових норм, що ґрунтуються на адміністративних засадах, але в самому процесі застосовуються норми кримінально-виконавчого права.

Окремо застосовується така складова механізму адміністративно-правового регулювання як правосвідомість. Тут можна говорити про правосвідомість суб'єктів, які мають право застосовувати пробацію та правосвідомість об'єктів до яких застосовується пробація. Суб'єкти мають встановити чи може бути застосована пробація до тих чи інших об'єктів на основі дослідження. Організація дослідження здійснюється за нормами адміністратив-

ного права, до яких належать: визначення об'єкта, складання плану вивчення, аналіз шляхів вивчення; прийняття рішення. Кримінально-виконавче право не має відповідних механізмів для проведення вивчення, воно регулює тільки правовідносини у сфері виконання покарань.

Вивчення об'єкта регулюється також і нормами психології та іншими соціальними нормами. Необхідно також додати, що вивчення об'єкта передбачає і аналіз відповідних документів, які характеризують засудженого, його соціальний статус та ін.

Щодо правосвідомості об'єкта, який підлягає застосуванню норм пробації, то тут також необхідно організувати вивчення рівня правосвідомості, адже він може бути невідповідним і пробація не може бути застосована. При цьому організація вивчення також визначена адміністративно-правовими нормами і, також — це частина механізму адміністративно-правового регулювання.

Поняття законності неодноразово розглядалося в науковій літературі тому немає необхідності його ще раз розглядати, але всі організаційні аспекти дотримання законності та відновлення режиму законності в разі її порушення визначаються тільки адміністративно-правовими нормами, які є частиною механізму адміністративно-правового регулювання.

Акти тлумачення норм права не передбачені у кримінально-виконавчому праві. Таким чином організація і тлумачення норм кримінально-виконавчого права здійснюється за нормами адміністративного права.

І кінцевий елемент механізму адміністративно-правового регулювання — це акти застосування норм права. Вони можуть бути різними. Частина з них передбачена у кримінально-виконавчому праві, а частина — в адміністративному праві. Акти застосування у сфері пробації можуть бути тільки індивідуальними, адже пробація не застосовується загально, як, наприклад, амністія, вони створюються за певними елементами адміністративного права.

Таким чином можемо констатувати, що організація пробації в переважній більшості регулюється нормами адміністративного права, проте основою є норми кримінально-виконавчого права.

Оскільки система пробації недавно запроваджена, то питання про механізм правового регулювання та застосування механізму адміністративно-правового регулювання у цій сфері практично не розглядалося в науковій літературі. Тож, у дослідженні порівнюється застосування механізму адміністративно-правового регулювання в окремих провадженнях та в самих провадженнях при застосуванні пробації. Доведено, що механізм адміністративно-правового регулювання використовується у провадженнях при застосуванні пробації, але він тісно з'єднаний з механізмом правового регулювання кримінально-виконавчого права.

Зазначено, що інтеграція в європейський простір та утвердження в українському суспільстві основних прав і свобод людини і громадянина зумовили необхідність нових пошуків виконання покарань. Тому введено систему пробації, яка має допомагати у перевихованні правопорушників.

У висновках зафіксовано основні відмінності механізму адміністративно-правового регулювання, який застосовується в інших галузях права та у сфері пробації. А саме, розглядаючи специфіку правового регулювання в системі пробації, потрібно констатувати такі факти:

1. Правове регулювання у сфері пробації здійснюється за нормами адміністративного та кримінально-виконавчого права, при цьому вони чітко взаємодіють.

2. Механізм адміністративно-правового регулювання у сфері пробації застосовується з метою організації виконання рішень судів, які виносяться індивідуально, тому можна говорити про індивідуальні адміністративно-правові акти.

3. Механізм адміністративно-правового регулювання у сфері пробації є специфічним, оскільки він регулює також специфічну сферу правовідносин, яка в принципі не може бути порівняна з іншими галузями права.

Джерела

1. Трансформація кримінально-виконавчого законодавства України (пенітенціарна доктрина) / І. Г. Богатирьов, А. І. Богатирьов, І. В. Іваньков та ін. К.: Декор, 2014. 153 с.
2. Ягунов В. Д. Перспективи пробації: європейські стандарти та проблеми їх реалізації в Україні // Наук. вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Серія "Право". Ужгород, 2012. Вип. 9. Т.4. 172 с.
3. Халимон С. І. Перспективи створення служби пробації в Україні // Від громадянського суспільства до правової держави: матеріали XI Міжнар. наук, практ. конф. Харків. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. С. 454–457.
4. Європейські правила пробації. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 20 січня 2010 р. // О. І. Богатирьова. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні: монографія. К.: ВД Дакор, 2013. 368 с.
5. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 658 с.
6. Терещук О. Д. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: теорія і практика: монографія. К.: Вид дім "Персонал", 2016. 460 с.
7. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII // Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. Ст. 93.
8. Адміністративне право України: підручник. 2-ге вид. / За заг. ред. Т. О. Коломось. К.: Істина, 2012. 528 с.
9. Форостяна С. В. Неконфліктні провадження в адміністративному процесі: дис. ... канд. юрид. наук 12. 00. 07. К., 2012. 208 с.

Zarosylo V. O. *The Mechanism of Administrative and Legal Regulation of Probation in Ukraine and Its Features.*

The article considers the question of the availability of a mechanism of administrative and legal regulation in the area of application of probation in Ukraine and its peculiarities. Since in each branch of law there is a mechanism of legal regulation, the purpose of the study was to question the availability of a mechanism of administrative and legal regulation in the process of applying for probation. As a result of the analysis, the issues of the mechanism of administrative-legal regulation are considered, and it is proved that the data are inherent in the sphere of application of probation.

However, since the system of probation has recently been introduced, the question of the mechanism of legal regulation and the application of the mechanism of administrative and legal regulation in this area has practically not been considered in the scientific literature. The comparison of the application of the mechanism of administrative and legal regulation in separate proceedings and in the proceedings with application of probation is carried out. It is proved that the mechanism of administrative-legal regulation is used in proceedings in the application of probation, but it is closely connected with the mechanism of legal regulation of criminal-executive law.

It is noted that integration into the European space and the consolidation of the basic rights and freedoms of man and citizen in the Ukrainian society led to the need for new searches for the execution of sentences. Therefore, a system of probation was introduced that should help in re-educating offenders.

The conclusions highlight the main differences between the mechanism of administrative and legal regulation, which is applied in other branches of law and in the field of probation.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-18-23>

Надійшла 25 березня 2019 р.